

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Præcepta Pars ...

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio III. Quid, & quantum restituendum ex delicto materiali ratione rei
acceptæ à possessore bonæ fidei, vel etiam dubitare incipiente.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

*Eaque omnia, ex re accepta quidem in sola re;
ex injusta autem acceptione, vel damnifica-
tione, etiam in equivalenti, seu
valore.*

Hic traditur duplex radix restitutionis strictè
sumptæ, scilicet *ratione rei accepta tantum,*
& *detenta à bona fidei possessore,* qui scilicet proba-
biliter credit rem esse suam, & in eam se jus habere:
v. g. qui rem empto, vel dono accepit à non do-
minò, credens tamen esse dominum rei: qui rem
inventam retinet, credens domino carere, vel pro
de relicta haberi &c. Et ratione injustæ acceptionis
vel detentionis à *possessore mala fidei:* Qui nimirum
scit, vel scire potest, & debet, rem esse alienam: ut
si ipse furatus est, aut rem empto, vel dono accepit
ab eo, quem scivit non esse dominum, vel rei alie-
nandæ potestatem non habere, v. g. à fure, filiofa-
miliæ, pupillo, Religioso. De quibus jam *distin-*
ctis Sectionibus.

SECTION III.

*Quid, & quantum restituendum ex de-
licto materiali, ratione rei accepta, à pos-
sessore bona fidei, vel etiam dubitare
incipiente.*

SUMMARIUM.

89. Possessor bona fidei tenetur restituere statim.
90. Postquam certò intellexit rem esse alienam.
91. Si incipiat dubitare per leves solum rationes, non tene-
tur examinare veritatem;

92. Si verò rationes dubitandi sint graves, tenetur inq. 22.
 &
93. Interea rem conservare: & si dubium vincere non potest, rem licite retinet tanquam suam, ac
95. Licite usurpat; consumit, alienat, &c.
98. Et eâ sic bona fide absumptâ nihil restituere tenetur, nihil remaneat, in quo factus sit ditior.
100. Si verò inde factus est ditior, id sibi per se quamprimum advertit, id sibi per se pro ex re aliena, & non ex sola industria
101. Unde juris cognoscere possit se ex re aliena ditior factum.
102. Qui rem alienam bona fide alienavit ea ratione accepit, sine lucro, ad nihil tenetur; secus si bonabit diversa ratione, & cum lucro. Et us
103. Usque ad n. 109. Resolvuntur varii casus, mix
109. Similiter qui rem alienam bona fide consumpsit ordinarios aliâs ex propriis faciendos, re labor tenetur pro tantò: secus si consumpsit ad repettraordinarios. fur
110. Usque ad n. 116. Exempla & casus particulari bitato ad cœnam furtivam; utente alterius militibus prædas agentibus &c. tium
116. Cognoscens rem esse alienam, non tantum ipsam etiam fructus rei naturales & mixtos restituat; tamen
117. Fructus extantes tantum, detractis expensis,
118. Idq. ipsi Domino rei, etiam non repetenti, per se la do; & non furi v. g. à quo accepit.
119. Idq. verum est non tantum, quando possessori bona nullum imminet periculum amittendi pretium.
120. Sed juxta communem etiam quando ei certum imminet periculum amittendi pretium, si rem immo restituat ipsi Domino.
121. Nihilominus satis probabile est, posse rem furto immediate etiam reddere furi ad pretium restitutum. ra a

Vsque ad n. 126. probatur variis exemplis & casibus, &c.

Vsque ad n. 130. Respondetur ad fundamenta oppositæ sententiæ.

ASSERTIO & REGULA.

Restitutionis ex delicto materiali, & ratione rei acceptæ tantum, mensura est quantitas possessionis in re, fructu, vel emolumento. Hoc est: Possessor bonæ fidei, postquam certò intellexit rem esse alienam, tenetur statim restituere, aut ipsam eandem rem adhuc extantem in toto, vel in parte: Aut si bona fide absumpta est, quantum ex ea ditior factus est: Item fructus rei extantes naturales ac mixtos, deductis tamen expensis, ac æstimatione laboris, & industria: idq; ipsi domino, etiam non repetenti per se loquendo: probabile tamen est, rem furtivam posse reddere furi ad recuperandum pretium, seq; indemnem servandum.

§. I.

Tenetur statim restituere.

Asertio, & Regula tota (excepto ultimo) est communissima. D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 6. Scoti in 4. dist. 15. q. 2. Ratio generaliter est: Quia ex una parte, nemo potest scienter rem alienam detinere, invito domino: atqui possessor bonæ fidei, postquam intellexit, rem esse alienam, jam detineret rem alienam invito domino, eoque ipsò inciperet fieri possessor malæ fidei: ergo tenetur eam statim restituere. Sed de hoc statim latius infra, cum de circumstantia Quando restituendum. Ex altera autem parte, eò ipsò, quòd possessor bonæ fidei

¶ 4.

non

non teneatur restituere ratione injustæ acceptionis, cum nulli injuriam intulerit, ut supponitur, solum ratione rei alienæ acceptæ, & possessæ, tenetur plus restituere, quam defacto possideat in ipsa re, sive in aliquo ejus effectu, ut sunt fructus rei, & emolumenta inde percepta, seu id, quod factus est ditior, ut mox particulariter declarabitur. Idque totum intelligendum: nisi ille jam antea legitimo præscriptionis beneficio (de quo alibi tractabitur) dominium rei, aut fructuum sibi comparaverit. Ubi obiter notandum fieri, posse, quod bonæ fidei possessor dominium fructuum, præscriptione seu usucapione sibi acquisierit, at nondum dominium rei fructiferæ, utpote prædii, seu fundi, quo fructus percepti sunt. Quia ad præscriptionem fructuum, frumenti &c. tanquam rerum mobilium sufficit triennii spatium: ad præscriptionem autem prædii, seu fundi, tanquam rei immobilis longum tempus requiritur, nimirum decem annorum inter præsentis, & viginti inter absentis. Hinc ergo fit, ut sæpè tenearis restituere prædictum, v. g. quia pro illo non est elapsum tempus præscriptionis debitum; non autem omnes fructus extantes, vel in quo inde ditior factus es, sed solum illos, pro quibus triennium præscriptionis nondum elapsum est. v. g. possedisti bona fidei prædium per sexennium, idque tibi evincitur; restitue ergo prædium, & fructus infra triennium proximum nondum elapsum perceptos extantes; vel si consumpti sint, quantum ex his ditior factus es, prætereaque nihil.

Postquam certò intellexit rem esse alienam.

QUamdiu enim possessor bonæ fidei certò cre- 90
dit, vel saltem probabiliter sibi persuadet, rem
esse suam, vel ad se jure pertinere, ipsa ea bona fides,
& probabilis ignorantia eum à restitutione excusat,
ac primo tempore legitimo præscriptionis capa-
cem reddit. At postquam certò scit, rem esse alie-
nam, per rationes omninò convincentes, nisi eam,
quamprimum commodè potest, statim restituat,
aut restituere proponat, eo ipso incipit esse posses-
sor malæ fidei. & injustus detentor (ut jam supra
indicatum) & deinceps ut talis restituere tenebitur.
At quid si possessor bonæ fidei incipiat dubitare,
sitne res sua, vel aliena? Conformiter ad dicta alibi
de conscientia dubia breviter sic resolvendum.

I. Si quidem possessor bonæ fidei incipiat dubi- 91
tare solum per leves rationes, vel conjecturas, non
tenetur examinare veritatem, sed tutò pergit possi-
dere, usurpare &c. quia nemo tenetur inquisitionem
contra se ipsum instituere ex levibus rationibus: si-
cut enim ipse Superior non tenetur, & fortè non
potest, ex levibus conjecturis moveri ad inquiren-
dum contra te; sic multò minùs nec tu contra te
ipsum. Perge ergo in possessione tua.

II. Quòd si verò incipiat dubitare ob graves, 92
& probabiles rationes occurrentes, omninò tene-
bitur inquirere, & examinare veritatem, adhibitâ
diligentiâ humanâ morali ordinariâ (ad extraordi-
nariam enim vi legis nemo ordinariè obligatur)

eaque majori, vel minori, prout res possessa, in altero
 ens esse dubia, majoris, vel minoris momenti fuerit, quidem
Omnes. Ratio: Quia quando rationes grauestante
 & probabiles contra te apparent, prudenter timere
 debes, ne tua possessio vincatur a certitudine, quae est de
 traria, forte inquirenti apparitura, & alioquin, si
 orto tali dubio, omittas inquirere veritatem, si
 rem pro tua detinere pergis, eo ipso peccas contra
 justitiam, exponens te periculo iniustitiae detinenda
 rem alienam: adeoque iniuste alterum verum proprie
 tatem privas spe recuperandi rem suam, quam tu
 haberet, si tu facta inquisitione, agnosceres rem
 ipsius. Denique eo ipso incipis esse possessor
 lae fidei, atque ut talis deinceps domino posside
 comparituro restituere teneberis, omnium consensu
 93 III. Facta ejusmodi morali inquisitione veritatis,
 possessor tenetur interea rem conservare, non
 consumendo, vel alienando, quamdiu spes est
 tingendi veritatem, iudicio prudentis: & si quidem
 veritatem non attingere possit, sed dubium
 perseveret, jam licite, & iuste rem retinebit
 quam suam, juxta notissimas, & receptissimas
 gulas utriusque Juris. *In dubio, seu in pari causa
 melior est conditio possidentis.* Regula 170. ff. de
Regulis Juris. & Regula 65. in 6. & Ratio
 Quia possessio bona fide coepta praevalet contra
 nes rationes probabiles non convincentes: neque
 talis ullam committit iniustitiam: iniustitia enim
 necessario importat inaequalitatem juris inter
 tramque partem: atqui in dubio illo possessor
 Genus bonae fidei nullam constituit inaequalitatem

in altera parte : nam quoad proprietatem rei dubia
quidem, ipse habet æquale jus cum altera parte,
stante tali dubio : quoad possessionem verò ipse ha-
bet majus jus, quam altera pars : ipse enim certus
est de jure suo possidente, quippe bona fide incho-
ato, & idèò dicitur ejus potior vel melior condi-
tio, seu causa : ergo manendo in suo jure possessio-
nis, remque detinendo, nullam committit inæqua-
litatem, vel injustitiam, quousque de vera rei pro-
prietate constare possit. Ita communissima Theo-
logorum, & Juristarum. *Mol.* aliisque congestis
Sanch. lib. 1. Moral. c. 10. n. 9. Laym. lib. 1. tract.
1. c. 5. §. 3. n. 21. Lug. disp. 17. Sect. 4. Qui rectè
addunt, etiamsi bonæ fidei possessor probabilius ju-
dicet speculativè, rem ad alterum pertinere, quam-
diu moralem certitudinem non habet, ad nullam
obligari restitutionem : non enim tenetur aliquis se
ipsum jure possessionis suæ spoliare ante omnem
Judicis sententiam, nisi constet rem ad alterum per-
tinere : cum, ut dictum est, possessio certa præva-
leat rationibus in oppositum non convincentibus,
sed solum quantumvis probabilibus. Consentit
etiam *D. Augustinus lib. de Fide, & operibus c. 7.*
dicens : *Bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quam-
diu se possidere ignorat alienum.* Quamdiu autem
moraliter non constat veritas, rectè dicitur, quòd
possessor ignoret se possidere alienum. Licet portò
possessor tunc retinendo rem, ageret cum consci-
entia dubia speculativè, non se resolvendo scilicet,
sitne res reverà sua, neq; ne ; non tamen agit cum
conscientia dubia practicè : quia stante, & non ob-
stan-

stante illo dubio speculativo, an res sit sua, nec
aliunde ex alio principio, quòd nimirum in
dubio melior sit conditio possidentis, practi-
cè resolvit iudicio moraliter certo, licere sibi
nunciatè rem, ut suã retinere & usurpare.

94 Sequitur, quòd, si quis alius talem rem du-
ab altero bona fide possessam æquè dubitet, vel
babiliter putet esse suam; injuriam isti inferat,
vito auferat, & ablatam restituere teneatur.
nimirum melior conditio possidentis bona fide
alter licet habeat jus aliquod proprietatis ad
rem, nullum tamen habet jus possessionis: ideo
injustè spoliat illum possessione sua. Attamen
casu, utròque dubitante, & probabiliter puta-
rem esse suam, dividendam esse rem pro ratã
fanè probabilissimè, & tutissimè docent Lugo
*1. de just. disp. 18. Sect. 1. n. 4. Tamc. lib. 1. res in
conscientia c. 3. §. 7. verbo. Restitutio. n. 6.*

95 IV. Ulterius talis non solum licitè retinet
dubiam, sed etiam licitè usurpat, consumit, alie
Est communior DD. apud *eitt. Molinam. Sa-
Laym. Lugo, & alios passim.* Ratio est: Quia
casu tanquam possessori bonæ fidei, & domi-
præsumpto conceditur justa possessio rei, donec
minus appareat intra tempus præsumptionis: al-
frustra concederetur justa possessio, nisi conce-
retur ei simul usus, & alienatio; præsertim
nulla sit ratio cogens ad perpetuò servandam
penes se, & abstinendum ab ejus usu; & multo
res, quæ ipso non usu absumentur, vel corrumpuntur:
puntur: ergo ille licitè talem rem usurpat, con-

mit, alienat, donec compareat dominus. Et si do-
 minus rei compareat, tenebitur ei solum restituere,
 ut possessor bonæ fidei, scilicet ipsam rem extantem,
 vel si absumpta sit, quantum inde factus est ditior,
 v. g. Si dono acceptum vendidit, vel emptum vi-
 liori, vel cariori pretio vendidit &c. tenebitur resti-
 tuere pretium, vel excessum pretii, ut jam supra in-
 ferat, dicatum est.

§. Advertendum autem: si possessor rem ita
 dubiam alteri vendat, tenetur ex iustitia emptorem
 monere de illo dubio, se nimirum omninò certum
 non esse, rem esse suam, vel alienam, adeoque sub-
 esse periculum evictionis. Quia generaliter ven-
 ditor debet aperire emptori vitium mercis, ratione
 cuius minùs valeat; & emptor vel non emeret,
 vel non tanti emeret, si sciret: atqui in proposito
 res incerta, num sit aliena, vel furtiva, habet ma-
 gnum vitium, ratione cuius meritò multò minùs
 valeat, quàm res certa venditoris, & ratione cuius
 emptor magnum posset damnum incurrere, si res à
 domino comparente evincatur; ideoque ille vel
 non emeret, vel non tanti emeret: ergo ex iustitia
 tenetur hoc ei aperire: alioquin exponeret empto-
 rem periculo damni, quod ei tenebitur compensa-
 re, si res à domino comparente evinceretur: prout
 latius docetur *in materia de contractibus, ubi de
 emptione.*

Ex dictis sequitur, eum, qui etiam benè intelli-
 git rem talem dubiam ab alio sic bona fide posside-
 ri, licitè posse eam emere. eadem ratione, qua ille
 licitè potest eam vendere, vel absumere.

§. III.

*Ipsam rem adhuc extantem in toto, et
in parte.*

- 8 **R**atio cum exceptionibus generatim jam in
Affertione. 2. §. 2. dicta est: Quia res
cunque est, sui domini est; unde dominus ubi
que eam invenerit, potest eam sibi vindicare,
obstante quantacunque bona fide alterius. Nihil
ergo tenetur restituere possessor bonæ fidei, si res
fide ita tota absorpta sit, ut nihil omnino re-
neat, in quo ipse factus est ditior; quomodo
que etiam cum gravi sua culpa absorpserit, per-
derit, destruxerit, prodegerit, v. g. ludo immo-
luxu, dummodo durante bona fide. Ita con-
Navar. & Sotum communissima DD. cum Ma-
na disp. 720. n. 5. Ratio est: Quia, cum
culpa contra justitiam fuerit absorpta, non est
put. unde oriatur obligatio restitutionis. Etenim
nulla culpa etiam gravissima obligat ad restituti-
nem nisi sit contra justitiã, ut constat ex dictis in
Affertione 2. §. 2. Sed bonæ fidei possessor per
rantiam inculpabilem credens rem esse suam, et
quomocunque absorbendo, non peccat contra
justitiam, nec formaliter ulli infert injuriam,
non ut alienam, sed ut suam absorbit, esto peccat
contra aliam virtutem, castitatem, temperantiam
&c. ergo non tenetur ad restitutionem; quippe
ratione injustæ acceptionis, ut supponitur: nec
tione rei acceptæ, cum illa amplius non extet
ex illa in aliquo ditior factus supponatur.

Quod si tamen quis nondum omninò certus 99
rem esse suam, v. g. inventam pecuniam domino
carere, vel pro derelicta haberi, adeoque adhuc ob-
ligatus veritatem inquirere, rem culpabiliter amit-
tat, distinguendum est: Si enim rem tunc positi-
vè destruat, absumat, alienet, peccat contra iusti-
tiam, injustum damnum domino inferendo, & po-
stea comparenti domino resarciendum. Si verò
solum negativè negligat, amittat, & perire, vel ab
alio auferri sinat, peccat solum contra charitatem,
non iustitiam, nec consequenter restituere tenebi-
bitur. *Ratio hujus est:* Quia nemo censetur cau-
sa damni alieni, non impediendo, cum possit, nisi
illud impedire ex iustitia obligatus sit, ut infra vi-
debitur: atqui inventor in hoc casu non obligatur
ex iustitia ad illam rem custodiendam, quippe ne-
que ex pacto, neque ex delicto, ut supponimus: er-
go &c.

§. IV.

Aut quantum inde ditior factus est.

Quando nimirum res aliena à possessore bonæ 100
fidei non ita in totum absorpta est, quin re-
maneat aliquid, in quo is factus sit locupletior,
quamprimum is advertit illud sibi per se provenisse
ex re aliena (non autem per accidens ex sola sua in-
dustria, uti est lucrum ex pecunia aliena) debet id
restituere domino agnito illius rei absorptæ. *Om-
nes.* Habetur expressè *L. Item veniunt. §. Prae-
ter hac. ff. de petitione hereditatis.* Ubi dicitur:
Eos autem, qui iustas causas habuissent, quare bona
ad

ad se pertinere existimâssent, usque eò duntaxat
quò locupletiores ex ea re facti essent, condemnantur
Scilicet ad restitutionem. Ubi Glossa ait: *Hæc
esse optimam regulam, quâ nulla verior in iure
bonæ fidei possessor ad id tantum, quod ad se per-
nerit, teneatur.* Ratio patet ex dictis: Quia id
quis ex re aliena ditior factus est (detractâ suâ in-
dustria) est effectus, & quasi fructus rei alienæ.
succedit in patrimonio ipsi rei alienæ: quia ut dicitur
L. 72. ff. De Legatis. *Non absumitur, quod
in corpore patrimonii retinetur: ergo sicut res
vel partem rei ipsius alienæ, si extaret, deberet restituere,
ita & illud loco rei absumptæ teneberis restituere.* Adde, non esse æquum quempiam divitiis
ri ex alieno. Jam res difficilis gnauiter explicanda.

101 Cognoscitur autem aliquis ex re aliena ditior
factus esse, si ab instanti, quo cognoscens rem
possessam esse alienam, præter rem alienam, in-
nariat inter bona sua aliquid plus, quam habiturus
set, si illa re aliena caruisset: ut si ex domo aliena
locata pretium accepit, aut si ipse inhabitans, qui
quin pretium dare debuisset &c. tunc enim illo
cessu censetur ex alieno ditior factus, illudque
cum re aliena restituere tenebitur (nisi effectus
factus solius industriæ) Similiter ex aliena absum-
pta dicetur quis fieri locupletior, si occasione
rei consumptæ suum patrimonium in aliquo esse
factum, vel aliquid lucratus est, quod alioquin
haberet, illud autem quantum fuerit, aut ejus rei
rem tenebitur loco rei alienæ bonæ fide absumptæ
domino comparenti restituere. Quòd si verò

casione illius rei alienæ patrimonium suum in nullo auctum est, non dicitur inde factus locupletior; & re ipsâ bona fide absumpta, nihil tenebitur restituere, ut jam dictum est. Exempla, & casus ad duo capita, & velut Regulas reduci possunt, quoad alienationem, & quoad absumptionem.

REGULA PRIOR.

Quoad alienationem.

QUI rem alienam bona fide alienavit, eadem ratione sicut accepit, & aliàs nihil expensurus, nihil debet restituere; cum in nullo sit ditior factus: Secus, si alienavit diversa ratione lucrativa, tunc enim lucrum acceptum, quippè quo ditior factus est, restituere tenebitur. *Hinc resolves*

I. Qui rem alienam, etiam furtivam, bona fide dono accepit, rursusque bona fide donavit alteri; aut eidem donatori in gratitudinem retrò donavit aliud æquivalens, alioquin nihil donaturus de proprio, nihil restituere tenetur; Quia in nullo factus est ditior. At verò, si alioquin aliud æquale, vel minùs donaturus fuisset amico v. g. quod, re alienâ datâ, sibi reservavit, jam illud æquale, vel minùs restituere tenebitur domino comparanti, quia illo factus est ditior. At, quid si donaturus fuisses aliquid majus v. g. centum aureos in tritico, sed quia dedisti quinquaginta alienos in auro furtivo, totum triticum tibi reservâsti? R. Veritate cognita solùm quinquaginta debebis restituere domino: iis enim solis ratione alienæ pecuniæ donatæ, tibi reservatis, per se factus es ditior: alios verò quinquaginta re-

fervâsti solum per accidens ratione alienæ pecu
ideoque tui sunt, non alieni.

104 II. Qui rem alienam dono accepit, & bona
vendit, tenetur domino comparenti totum pretium
restituere, quia eò factus est ditior. Quòd si
interea dominus rem suam recuperavit ab ipso
ptore (prout potest jure evictionis, eum reser-
per sit sua) certum est, te debere ipsi emptori
totum pretium suum redere, ne tu ex re aliena
damno proximi fias ditior. At nunquid tenetur
etiam domino semper totum pretium restituere
an sufficiet restituere partem, vel aliquantò
n. cum distinctione. Siquidem rem alienam
acceptam bona fide vendidisti communi, medio
infimo pretio justo, totum hoc certè restituere
deb; quia hoc succedit locò rei domino debita
verò si vendidisti pretio summo vel majori
ordinario, siquidem excessus illius pretii sit ex
industria, labore &c. (ut mox iterum in casu
quenti) excessum totum tibi reservare poteris
quam fructum solius industriæ tuæ.

105 Secus est: si excessus ille pretii provenit
parte illius rei alienæ, vel alia circumstantia
equus alienus tibi donatus interea crevit, aut
supervenit penuria equorum &c. tunc enim
bis totum pretium, quantumcunque fuerit, restituere
debet, quia eò totò, ex re aliena factus es ditior.
res semper est domini, & domino suo valet, quod
valet. Excipit probabiliter Molina *traët. 4. c. 7. n. 10.* Nisi dominus minori, v. g. medio
pretio facile possit sibi æqualem rem emere v. g. equum

æquè bonum : tunc te satisfacere reddendo pretium medium , excessumque posse tibi reservare : *Ratio est* : Quia sufficit domino reddi ad æqualitatem : reddis autem ad æqualitatem, si reddas tantum pretium, quo possit sibi æqualem rem emere : ergò excessus pretii tuus est. sicut , si dominus ipsam rem suam recuperasset ab emptore tuo , certè illum excessum pretii non teneris ipsi restituere, cum recepta re sua , jam sit ei satisfactum, sed potiùs emptori : ergo nec in proposito teneberis ei reddere excessum illum , còm etiam sic sit ei satisfactum ad æqualitatem. Non possum negare probabilitatem, sed de veritate dubito ; cùm sic ditescas ex reverissimè aliena, ideoque à communi sententia non puto recedendum.

III. Qui rem alienam bona fide emptam rursus ¹⁰⁶ bona fide vendidit eodem pretio, nihil restituit ipsi domino rei : quia in nullo fit ditior. Secus, si in eodem loco, statim majori pretio vendidit, tunc incrementum pretii ex re aliena per se consecutum domino rei restituere teneberis : quia ex re aliena factus es locupletior : nisi placeat iterum exceptio *Molina* supra posita. Quòd si verò rem illam non in eodem loco vendidisti, sed in alio loco distante, aut post longum tempus asservatam non sine notabili industria, labore, expensis &c, rursus nihil restitues de excessu, quia tunc augmentum pretii, quo ditior fis , non est fructus rei, sed industriæ tuæ.

Dixi tamen iterum te nihil debere restituere domi- ¹⁰⁷ no rei. Nam si dominus ipse rem suam apud emptorem evincat, ac sibi recuperet , sicque emptor

privetur re â te sibi venditâ, teneberis ipsi restituere suum pretium, etiam si jam absumpseris, perditur &c. ut contra *Navarrum* habet commentum *DD. in materia de contractu emptionis*. Ratio est, quod jus restitutionis non sumitur ex radice iniustitiae receptionis, neque ex ratione rei acceptæ, sed ex ratione contractûs, quo tu rem alteri vendidisti, necesse est, ut per contractum venditionis implicitè semper includatur obligatio, quod venditor indemnè servare debeat emptorem quoad rem venditam, & præstare, quod res sit inalienabilis, isque dominum rei possit transferre in emptorem rem; ergo sicut si bona fide vendidisti vitrum rarum pro gemma pretiosa, cognito errore, potest rescindere contractum, & restituere pretium, & indemnem servare emptorem; ita si quantumvis bona fide rem alienam, seu furtivam, adeoque inalienabilem, mercem omnium maximè in jure vitiosam alteri vendidisti, ut eum postea evictum servare indemnem, ex vi venditionis à te factæ obligatus sis restituere pretium. Et licet vicissim tu ob id eandem rationem indemnitate, habeas actionem contra venditorem priorem, à quo rem illam alienasti, v. g. equum furtivum emisti, ut possis ab eo etiam tuum pretium repetere, non potes tamen eundem remittere tuo emptori, eique actionem adversus illum actionem cedere (ut voluit *Navarrus* cum tuus venditor cum tuo emptore nullum haberet contractum, sed tecum tantum: ideoque tu tantum personaliter manes emptori tuo obligatus de evictione, & indemnitate servanda.

108 IV. Quartus modus esset, si rem alienam

fide emptam alteri donasti. Sed eo casu te ad nihil teneri, cœci vident.

REGULA ALTERA.

Quoad consumptionem.

Qui rem alienam titulo gratuito acquisitam bona fide consumpsit ad usus ordinarios, quos alias ex propriis expensis facere debuisset, tenetur restituere pro quantitate expensarum, quas ipse fecisset: quia tunc parcendo propriis expensis, factus est locupletior. Secus si consumpsit ad usum aliquem extraordinarium, quem aliàs ex propriis bonis suis non fecisset, si rem, vel pecuniam illam alienam non habuisset: utpotè ad extraordinarium convivium, donationem, eleemosynam &c. tunc enim in nullo factus est locupletior.

Præter exempla, & casus obvios, pono aliquot particulares.

I. Qui invitatus ad cœnam furtivam, cibaria, & vina pretiosa bona fide absumpsit, re postea intellecta, tenetur domino solvere indefectum furis, non integram æstimationem convivii, vel cœnæ bona fide à se absumptæ, sed solum tantum, quantum domi in cœnam propriam insumpsisset: eo enim solo, occasione furtivæ cœnæ in proprio patrimonio reservato, factus est ditior. Navarrus c. 17. Manual n. 9. Molin. disp. 719. Sanch. cit. c. 23. n. 34. Laym. lib. 3. tr. 2. c. 3. n. 1. At, quid si talis domi plus consumpsisset, quàm consumpsit in cœna aliena furtiva? Non tenebitur plus restituere, quàm defacto consumpsit: Quia illud so-

lùm ex iustitia restituendum est, quo quis ita factus
est ditior, ut dominus rei fiat pauperior: in pro-
posito autem per te solùm tantò dominus rei factus
est pauperior quantum tu defactò absumpsisses: ergo.

[111] Scio Cardinalem de Lugo *disp. 17. sect. 1.*

II. hunc talem convivam omninò liberare à
stitutione (quemadmodum & alibi à peccato
prietatis liberat Religiosum, qui sine licentia Su-
rioris invitatus ad convivium comedit, & bibit
tiosa) eò quòd talis comedat, & bibat tanquam
minister, & velut instrumentum invitantis, sine
cibos, ejus invitatu, sine culpa destruat, & non
quam suos acceptet: sicut, si jussu Petri, quem
minum putas, gemmam alienam proijceres in
cum &c. Subtilis speculatio,

[112] Verùm practicè, nec mihi, nec aliis placere
test: Nam practicè invitatus non utitur specu-
tionibus, nec intendit comedere, & bibere ut
rum instrumentum invitantis, sed more homi-
cibum, & potum acceptat, comedit, & bibit
deoque moraliter verè accipit, consequenter
bitur ad restitutionem ex re accepta. Non sic
gemma prædicta; non enim acceptas gemmam
pro te, nec ut tuam proijcis, certè stultus es
sed merè ut alienam, cùmque sic bona fide destruat
ut merum alterius domini putati instrumentum
meritò à restitutione liberaris.

[113] II. Qui vestem holosericam valentem aureo-
ginti à fure dono acceptam bona fide attrivit, vel
ad dimidium valorem v. g. decem aureos, per-

domino comparenti tenetur restituere ipsam vestem attritam, & pretium usûs, non totius attritionis, utpotè decem aureos, sed quantum aliàs veste propria consumpsisset, nisi veste illa aliena usus fuisset. v. g. tres, vel quatuor aureos: in hoc enim solo factus est locupletior. Quòd si verò talem non dono accepit, sed pretio emit, præter vestem ipsam attritam nihil omninò restituit, quia in nullo factus est ditior.

III. Eadem ratione milites, qui in bello injusto¹¹⁴ bona fide militantes, prædas egerunt, damna intulerunt, postea intellectâ injustitiâ belli, non tenentur restituere pro rapinis, & damnis illatis, nisi quatenus inde se locupletiores factos esse agnoscunt. *Ue contr. Sylv. doces communis DD. Sanch. Laym. Lugo cit.* Similiter, qui bona fide, seu per ignorantiam inculpabilem contractum celebravit, quem postea usurarium esse intelligit, non tenebitur plus restituere, quàm se ditiozem factum, & patrimonium suum auctum esse animadvertit, qui enim bona fide egit, non tenetur ex injusta acceptance, sed solum ex re accepta, quantum scilicet superest in re, vel emolumento percepto.

IV. Insuper etiam si quis rem bona fide acceptam, & detentam, postea intelligat esse alienam, seu injustè materialiter acquisitam, sed per ignorantiam inculpabilem non advertens obligationem restituendi, ideò rem consumit, (casus frequens inter simplices) simpliciter non amplius restituere tenebitur, quàm exinde patrimonium suum auctum reperit, ut ex communi notat *Laym. cit. in fine*

Denique quocumque eventu bona fide rem alienam vel absumens, si dubius sit, an ex re aliena factus sit ditior, nec ne, ad nihil obligatur: Quia tunc melior conditio est possidentis, *juxta dicta. §. 1.*

§. V.

Etiam fructus rei extantes naturales, & mixtos,

116 **R**atio generalis dicta est *Affertione 2.* Quia nimirum fructus sunt partus, & quasi partes, nam propterea dicitur, quod res, ubicumque domino fructificet: tota autem res domino cedat; ergo & fructus. Ex alia autem parte æquum est, ut expensæ, labor, & industria in iis faciendis adhibita bona fide, cedant in utilitatē ea præstanti, quemadmodum generatim dictum, & probatum est.

117 Dico autem, *Fructus extantes tantum*: Quia si ergo bona fide durante absumpsisti, vel quocumque modo perdidisti, ad nihil teneberis ratione sumptionis, nisi similiter quantum inde factus sit ditior, *juxta modos prædictos*, ut contra Jurisconsultos aliquos, & Glossas Juris docet communis Theologorum sententia. *Angelus, Sylv. Rodriguez, Valerius, Valentia*, aliis que citatis Molina *cit. de 719. Lessius lib. 2. c. 14. dub. 2. Laym. cit. 3.* Ratio est: Quia in foro conscientię saltem eadem omninò est ratio, sive quis ditior fiat ex ipsa re aliena, sive ex fructibus alienis: nimirum: Quia locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, *Regula 48. in 6.* Et naturaliter æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiores ergo

si ditior ex re aliena tenetur restituere emolumentum, cur non similiter restituere teneatur ditior factus ex fructibus alienis, cum & ipsi aliqua res sint, & maximè etiam augere possint patrimonium possessoris cum jactura, & detrimento veri domini. Idque etiam pro foro externo jure civili, optimè ostendunt *Molin. Lessius, Laym. ll. cc.*

§. VI.

Detractis tamen expensis, & aestimatione laboris, ac industrie.

Remissivè. De hoc simul, & de differentiis quibusdam inter possessorem bonæ, & malæ fidei, quoad hanc detractionem sufficienter diximus *Assertione 2. §. 8. per totum.* Nec aliquid speciale addendum occurrit.

§. VII.

Idq; ipsi domino rei, etiam non repetenti, per se loquendo.

Possessor bonæ fidei, postquam intellexerit rem esse alienam, dominumque rescivit, tenetur eam restituere ipsi domino, sive repetenti, sive non repetenti ob ignorantiam, vel aliam causam, quæ non denotet implicitam remissionem. *Omnes.* Ratio clara est: scis enim rem esse alienam, & cujus sit; ergo jam urget te præceptum restitutionis. Et quidem teneris restituere domino, etiam nullo persoluto pretio, quod pro ea re aliena emenda dedisti: cum res ipsius antea sit, ideoque non de novo à te emenda: & tuo infortunio imputare debes, quòd res aliena apud te inveniatur, & pretium datum a-

mittere debeas. Excipiunt omnes casum, quis modico pretio emisset rem alienam eo ipso nimo, ut reddat eam domino comparituro, qui videt alias rem suam non, aut vix recuperaturum tunc enim emptor censebitur utiliter gessisse negotium domini, qui proinde in utroque foro cogitur illud modicum pretium pro re sua expensum emptori solvere: ut plurimis citt. docet Molina 721. n. 2. Lugo, & alii cit.

119 Sed quaestio difficilis, & controversa est, ut possessor bonæ fidei semper teneatur restituere ipsi domino, ut non possit restituere illi, à quo cepit, ad recuperandum pretium suum, & sedem servandam?

Conveniunt omnes 1. Quando possessor bonæ fidei rem alienam habuit titulo gratuito, seu pretio, re cognita, semper tenebitur restituere domino, & non furi v. g. tenetur enim tunc accepta restituere utique illi, cuius est: atqui est fur domini, & non furis: ergo illi restituenda est non furi, nisi moraliter certò scires ipsum fuisse poenitentem restitutum; tunc enim restituere furi, adhuc restitueres *mediate* domino vero, si per famulum, vel amicum fidelem reddendam teneberes. 2. Quòd si possessor bonæ fidei rem accepit titulo oneroso pro pretio, isque pretium datum facile recuperare possit privata petitione, & certa compensatione, imploratâ judicis sententiâ. Iterum certum est, rem *immediate* restituendam domino vero comparenti, & non licere, rescisso tractu, reddere rem furi. Quia eo casu nulla

justa excusatio, cur domino non restituas. Et insuper palàm injustum est, reddere te indemnem cum damno proximi, cum tamen tibi aliter facilè prospicere possis, ut hic supponimus. 3. Quòd si econtra possessor bonæ fidei pretium suum à fure non facilè, vel omninò non recuperaturus esset: è contra vero domino rei nullum periculum imminet recuperandi rem suam, omnes concedunt, licitè posse, rescisso contractu, reddere rem furi ad recuperandum pretium tuum. Quia eo casu dominus esset irrationabiliter invitus, quòd absque suo damno, & periculo, tu, quod tuum est, recuperares. 4. Quando denique & possessori bonæ fidei imminet certum periculum amittendi pretium suum, si rem restituat ipsi vero domino; & è contra vero domino instet periculum amittendi rem suam, si alter, rescisso contractu, reddat rem furi.

Jam res controversa est inter Doctores. Com-¹²⁰munior Sententia DD. est, rem ipsi domino adhuc restituendam esse, nec posse reddi furi, seu alteri possessori malæ fidei. Sic *Cajetanus, Major, Medina, Sotus, Armilla, Ledesma, Tabeina*, aliisque plurimis citt. *Molina disp. 722. Laym. lib. 3. tract. 4. c. 17. §. 3. n. 24.*

Ratio multiplex est, & satis bona. *Prima*: Dominus rationabiliter est invitus, quòd rem suam non sibi, sed furi restituat cum suo periculo, & damno; ergo emptor facit ipsi injuriam, & insuper dat furi occasionem rem alienam ulterius detinendi.

Secunda: Si dominus rei præsens rem repetat, tenetur ei immediatè dare: insuper si te possessorem

rem

rem coram Iudice conveniat, Iudex potest, & debet te per legitimam sententiam compellere, rem immediatè restituas domino vero. atque hoc, quòd non petat ob ignorantiam facti, non mittit jus suum ad suam rem; ergo etiam si non tunc, ei sua res immediatè restituenda est. *Tertius* fur amplius non compareat, vel mortuus sit, que tenebitur emptor bonæ fidei rem domino immediatè restituere, etiam cum jactura pretii nec potest eam alteri vendere ad recuperandum pretium, secundum omnes: ergo etiam tunc, quando fur adest, vel haberi potest. *Quartus* Rem alienam in statu meliori repertam in pejorem statum reducens, facit injuriam domino, cum melior status rei pertineat ad utilitatem domini: res furtiva apud possessorem bonæ fidei est in meliori statu, quàm in manu furis, ideòque ille sciens reddens furi rem è statu meliori deducit in pejorem ergo facit injuriam domino rei. Denique non potest debitor rem, gladium v. g. restituere etiam vero domino, si sciat dominum illo abusurum, vel ad injustè occidendum: ergo minùs in proprio emptor poterit rem furi restituere: quia certò illum abusurum, non reddendo rem domino, rursus detinendo, alienando &c. Sed his non obstantibus, constanter dicimus:

§. VIII.

*Probabile est, rem furtivam posse reddere furi ad pretium recuperandum, seque indem-
nem servandum.*

ITa plurimi æquè graves Doctores: Nav. c. 17. ¹²¹
In. 9. Angelus, Sylvester, Sayrus P. Navar. Vas-
quez, Turrian. Dicastillus, aliisque plurimis cit.
Lessius lib. 2. c. 14. dub. 3. Lugo tom 1. de justit.
disp. 17. sect. 2. Diana p. 1. de Contractibus resol.
69. Tamb. lib. 8 tract. 3. c. 3. §. 2. Et probabilem
censet ipse Laym. loco cit. vers. Dico 3. Ratio ef-
ficax sumitur ab exemplis.

1. Si quis in platea inventam pecuniam tollens, ¹²²
postea adverteret eam sibi fore damnosam, si refer-
ret, utique poterit eam licitè reponere in eodè loco,
quo invenit, nec tenetur eam cum suo periculo re-
servare, ut domino reddatur; esto interim ab al-
io auferatur, domino nunquam reddenda, 2. Quin-
imò, si quis equum furtivum è stabulo furis ani-
mo furandi extractum, postea tamen adverteret
eum sibi damnosum, potest eum dimittere etiam
directè ad furem reversurum, & fortè domino nun-
quam restituendum. 3. Si auferam à fure librum
vel vestem Petri, ut eam Petro reddam, fur autem à
me auferat pallium, vel aliquid aliud æquivalens,
nec velit mihi reddere, nisi reddam ipsi librum,
vel vestem, possum ipsi relinquere librum, ut me-
um pallium v. g. recipiam. 4. Si hominem manibus
elatum ex incendio, vel fluvio velim eripere, alius
autem mihi necem intendat, nisi dimittam, pos-
sum

sum ipsum dimittere, etsi certò moriturum: tra
 similiter in proposito, possessor bonæ fidei qui
 rem furtivam reddere, & relinquere furi, aliter
 lenti mihi pretium meum restituere, neq; teneor
 tanto meo incommodo rem reddere immediate domi- 37.

Ratio autem omnium à priori est: Quia ne
 iustitia obligat me, ut cum æquali, vel majori
 incommodo promoveam bonum, & evitem
 num proximi, sed tunc sufficit, ut reponam, &
 linquam rem proximi in eodem statu, in quo
 erat, prout fit in casibus allegatis. Sicque etiam
 nostro casu, restituens rem alienam furi, ut me
 pretium recuperem, aliàs certè amittendum,
 linquo rem proximo in eodem statu, in quo
 ante, quando eam accepi; ergo licitè, & iuste
 reddo, nec teneor immediate restituere domi-
 cum, ut minimùm, æquali meo damno: nam
 posset contingere, ut ultra damnum pretii
 tendi, deberem subire aliud grave periculum
 nis furti mihi intentandæ, si sufficienter non po-
 probare, me rem ab alio emisse: Quæ autem
 iustitiæ me obligat, ut (saltem secluso delicto,
 contractu) duplex periculum, & damnum sub-
 ad tollendum simplex periculum, & damnum
 rius? Ratio, & probabilitas nostræ sententiæ
 us patebit ex solutione rationum sententiæ opposi-
 123 §. Insuper idipsum etiam licere possessori
 fidei: ut si etiam mala fide sciens rem furtivam
 misti à fure, & pretium aliâ viâ recuperare ne-
 as, adhuc licitè te posse reddere furi, ut is tibi
 pretium reddat, nec teneri restituere domino (bis

tra plures quidem, ac ipsum *Lessium cit. dub. 3.* qui tamen probabile censet) docent gravissimi Doctores *Sylv. Angelus, Alensis, Gabriel*, aliique plures, quos citant, & sequuntur *Lugo cit. Sect. 2. n. 37. Diana p. 3. tract. 14. resolut. 87.* Ratio est: Quia etiam possessor malæ fidei non tenetur immediatè restituere verò domino ratione rei acceptæ, eâdem omninò ratione, sicut nec possessor bonæ fidei: nec ratione injustæ acceptionis, quia sua acceptione, postquam iterum reddidit furi, non facit, quod res domini sit in deteriori statu, quàm antea fuerit, sed relinquit in suo pristino statu: neque tenetur statuere in statu meliori cum gravi suo incommodo: ergo.

Tandem nec bonæ, nec malæ fidei emptor red-¹²⁴dens rem furi non restitutorio suo domino, censeri debet cooperari cum malitia furis, sed solùm permissivè se habere: Quia suum damnum utrumque sufficienter excusat à cooperatione.

Utroque tamen casu monent Doctores hujus¹²⁵ Sententiæ possessorem seu bonæ, seu malæ fidei non debere diu rem detinere cum gravi damno domini (alioquin certum est, eos teneri compensare damnum consecutum) sed debere eos, quamprimùm moraliter poterunt, rescisso contractu, rem furi reddere, ut is, si velit, quamprimùm restituere possit: si nolit, ipsius malitiæ præcisè deinceps imputabitur. Jam breviter respondeamus ad rationes oppositæ sententiæ.

Ad primum negatur anteced. ob rationem à no-¹²⁶bis datâ, nimirum dominum tunc non esse rationaliter

biliter invitū. Quia sicut ipse dominus ex lege
ritatis potius suo, quàm meo commodo prosp
re potest: ita non debet esse rationabiliter invit
quod ego potius prospiciam meo, quàm suo
modo, nec rationabiliter exigere potest, ut
tanto meo damno ipsum servem indemnem, re
rem ipsi immediatè restituendo.

127 *Ad secundum: Conc. Maj. dist. min.* Domini
per hoc, quod rem suam non repetat, non am
jus suum absolutè: *conc. min.* Respectu possessor
bonæ fidei: *nego min.* Quia sicut dominus potest
uti jure suo rem suam semper repetendo: ita posses
fessor bonæ fidei potest uti jure suo ad servandam
indemnem, recuperando pretium suum: atque
hoc interim impeditur jus domini, ut possessor
trò teneatur ei reddere suam rem: sed solum, si
obstante damno suo, teneatur non resistere,
impedire dominum rem suam repetentem, vel
dicantem, maximè per judicem. Undè videtur
sequi bellum ex utraque parte justum per se,
hic locus non sit defensionis, vel resistantiæ, sed
minus rem suam repetat intra, vel extra judicium.
Vide optimè *Lugo cit. à n. 32.*

128 *Ad tertium. Conc. anteced. & nego consequ.*
si fur non compareat, non restituetur domino
diatè res sua, consequenter immediatè restituetur
erit domino: at verò si ipsi furi reddatur, restitu
tur domino mediatè res sua, cum ipse fur possit
teneatur in conscientia rem suam domino restituere:
re: quod autem defactò non restituat, non tenetur
tur ex mea redditione, sed ex ipsius furis malitia.

Ad quartum. Dist: Maj. Qui rem alienam
positivè reducit in pejorem statum, quam invenerit, 129
facit injuriam domino. *Con. Mai.* Qui rem alie-
nam solum negativè relinquit, vel dimittit in eodem
malo statu, quo invenit (idque ob rationabilem
causam, ad servandum scilicet se indemnem ab æ-
quali detrimento, vel periculo) facit injuriam do-
mino. *Nego Maj. & consequentiam.* Hinc enim
rem furtivam emptam possum reddere furi ad re-
cuperandum meum pretium; Quia sic solum nega-
tivè me habens, relinquo rem in eodem statu, quo
erat, quando rem accepi. At certè, omnium con-
sensu, non possum eam destruere, absumere, vel ad
recuperandum pretium alteri vendere: Quia (præ-
terquam, quòd facerem contractum injustum, &
invalidum, vendendo rem alienam, cujus dominium
in alterum transferre non possum) etiam rem posi-
tivè ponerem in novum pejorem statum apud ali-
um possessorem, in quo statu eam rem ego non in-
veneram. Reddere autem furi, non est facere no-
vum contractum injustum, sed est contractum in-
justum rescindere, quæ rescissio injusta non est, cum
non tenear stare contractu cum tanto meo damno
amissionis pretii.

Ad ultimum, negatur consequentia, & paritas. 130

Quia debitor ille supponitur nullum pati damnum;
si non reddat rem abufuro domino. v. g. gladium
injustè occisuro; ideoque merito obligatur non
reddere ob cavendum grave adeò damnum proxi-
mi. Alioquin secùs dicendum esset. Nam si
dominus gladii v. g. te ipsum necaturus esset, nisi

130 *Tract. IV. Pralim. ad Præcepta 2. Tab. Cap.*
gladium reddas occisuro alterū, nunquid reddes?
Utique, gravi damno proprio excusatus. Si
proposito, ego damno gravi proprio, scilicet
sionis pretii, excusari debeo, ne tenear rem reddere
ipsi domino, sicque ejus bonum procurare,
omnibus benè ponderatis apparet Sententia
nò probabilis, quam non semel secutus sum.

SECTIO. IV.

*Quid restituendum ex delicto formalis
tione injusta acceptiois, à possessore male
la, vel etiam dubia fidei?*

SUMMARIUM.

131. *Quid possessor male fidei restituere teneatur?* 167.
133. *Accipiens & retinens rem dubiam animo eam reddere
Domino fortè comparenti, non peccat: &
diligendi inquisitione incipit fieri possessor
fidei, si is non compareat.* 170.
134. *Si verò rem dubiam accipiat animo retinendi, peccat
restituere obligatur ad integrum.* 172.
135. & 136. *Si dubium sit æquale pro utraque parte, peccat
sit, quid & cui restituendum?* 174.
137. *Quando possessor possidet rem diverso tempore parte
na, partim dubia, fide, quid restituendum?* 175.
138. *Usque ad n. 140. resolvuntur duo dubia.* 176.
141. *Possessor male fidei: tenetur restituere ipsam rem
individuo;* 177.
142. *Vel si destructa, aut ita commixta sit cum propria
æquivalenti;*
143. *Cum omni incremento intrinseco, & extrinseco.* 178.
144. *Detractis expensis.* 180.
145. *Incrementum intrinsecum & extrinsecum quid
mento intrinseco, restitutio fieri debet secundum
optimum statum, quem in manu ejus habuit.* 181.
148.